

JEAN HARITSCHELHAR-EN MINTZALDIA, IRATZEDER-EN OMENALDIAN,

Baionan, 94ko urriaren 29an

Eusko Ikaskuntzako buru jauna,
Agintari agurgarriak,
Euskaltzainkideak,
Andereak eta Jaunak, agur

Atzo, Aita Villasante-ren omenaldia genuen Bizkaiko Foru Aldundian; egun, bilduak gara Aita Xabier Diharce "Iratzeder"-en inguruan, Manuel Lekuona saria eskaintzen diolakotz Eusko Ikaskuntzak. Atzo, euskaltzain bat ohoratua, gaur bertze bat, biek goraki daramate Euskaltzaindiaren omena. Nolaz ez da bozkariatuko Euskaltzaindia horrelako bi ekintzekin?

Ez naiz Aita Xabier-en bizitzaz mintzatuko, are gutiago haren obraz. Halere. badu orai 32 urte elgar ezagutzen dugula, 32 urte elgarrekin sartu garela Euskaltzaindian, hala erabaki baitzuten orduko euskaltzainek, 1962-ko uztailoko bilkuran. Zu, sortuz gero, Euskal Herrian bizi zinen, ni aldiz berrikitan Euskal Herriratu.

Frailitu zinenean, utzi zenuen aitamek emanikako izena eta bertze bat hautatu zenuen, euskaldun saindu baitena, Xabier nafartar misionest haundiarena, harek bezala zuk ere erroak Euskal Herrian eta gogoia mundu zabalean. Belokeko xoko hartarik hobeki ikusten baita mundu zabalaren zabala.

Aurten, Manuel Lekuona saria emana zaio Iparraldeko olerkari bati. Iratzerder-i. Hau da literaturako hautatu duzun izenordea. Zuharek badakizu zertako, bainan izen eta izenondoa juntatuz, susmatzen dut gogoan zenuela gure mendietako landare nasaia, berdea primaderan, emeki emeki urre-gorritzen dena udazkenean, kolore biziez apainduz bazter guziak.

*Mendietan den ederrena
iratzeko ostoa
Zuhaitzetan jaunena jauna
aiten haitz-ondoa.*

Nolaz ez dio olerkariak "iratzeko" izenari emanen "eder" izenondoa? Hala hautatu duzu orai berean aipatu dudan bertsoan. Alabainan, olerkariak dauka bihotzean ederraren lillura, edertasunez jaunzen duelarik sortzen dituen olerkiak, hitzak elgarrekilan josis, hitzak neurtuz eta bidenabar ederraren ederra sortuz, ederraren pindarra piztuz.

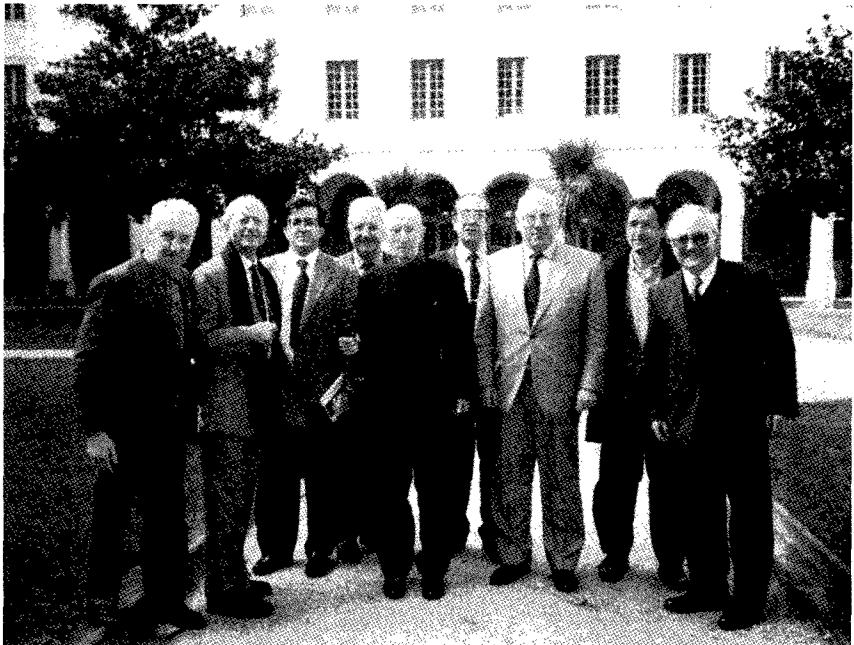
*Nere pindarrak bihotz zonetan
pindar piztuko duelako esperantzan*

Bi neurtitz horiek idatzi dizkidazu *Biziaren olerkia* liburu ederraren eskaintzan. Ene gogoan daude geroztik, ezin ahantzizkoak

Elgar ezagutu aitzin banuen zure berri, olerkien bitartez, haien artean Etxahunez egin zenuena, *Gure Herrian* agertua 1957-an

Behar zen, zinez, olerkaria izan, ulertzeko lehenik, adierazteko gero zer izan den Etxahunen bizia.

*Etxahun
Izen bero, izen ilun
Etxahun*

Ezkerretik eskubira: E. Larre, T. Peillen, E. Knörr, P. Xarritton, Iratzeder, J. A. Arana Martija, J. Haritschelhar, B. Oihartzabal, J. M. Lekuona.

Lau aldiz agertzen den errepikak erakusten du nor zen Etxahun eta izenak salatzen badu izana. "izen bero"-k nabarmentzen du Etxahunen sukarra, "izen ilun"-ek ukan dituen nahigabeak. Behar nuke olerki osoa irakurtu hobeki adierazteko Iratzeder-en sendimendua Etxahunen biziaren aitzinean. Asmatzen du, azken urteetan bezala, herriz-herri dabilala, nonbait, eskale bilakatua:

*Non habil orai Etxahun, zoin bidetan kantuz
Hire pertsuño minkorrek jender karkailatuz?*

*Hire bihotz kartsu eta zalabegi hori
Bidetan ote deramak zarrapo ta zauri?*

*Herrestan ote haiz beilaz beila joaki
Ezpain zimurak irri, barnea urriki.*

Hitz laburrez, bakoitzak bere indarra daukala, dena errana da. Hor daude Etxahunen bi aurpegiak: kanpotik irri eta karkaila, baretik zarrapo, zauri eta urriki.

Badabila Etxahun, arima erratuaren pare:

*Hor haiz ote aize luzek, gau-intzirak lagun,
Gauetz-gau diotelarik: Etxahun, Etxahun...?*

Eta azken eske horretan “minez, maitez, errabiaz pertsutzen zen” Barkoxtar koblarria badoa, betiereko bilatzaile bilakatua.

*Bai, doala, bidez bide eta beilaz beila
Euskal anaien amorez Jainkoaren bila...*

Behar zen olerkaria izan horrelako olerki baten idazteko, hain sakonki zilatzen duena Etxahunen izana.

Edozein olerki hauta nezakeen, bainan aise ulertzen duzue zertako hautatu dudan hau, ene orduko ikerketak gogoan atxikiz. Eta hain zuzen ere, Beloken idatzi dut ene tesiaren bigarren partea, Belokeko ixiltasunean, lan baliosa egin baitut fraileen bizitzeko manera neregianatuz.

Behar zen ere olerkari izan Salmoen euskaratzeko, kantua kantu egon zedin beste hizkuntzetan bezala gurean ere. Hori egin du Aita Xabier-ek. Beloken liturgia berrizatzeko taldea sortuz, fraile eta apez zenbait, elgarrekin lanean, eskuz esku, anaitasun haundienean, euskaldunek ukan zezaten bertzeek bezala Jainkoaren otoizteko ahala euskaraz. Obra eder eta miresgarria izan da orduan Beloken egin zena.

Bigarren aldikotz, Manuel Lekuona saria Iparraldeko batek dauka: lehena Eugene Goyheneche historiagilea, goizegi zendua, bigarrena zu zara, Aita Xabier.

Pentsatzen dut olerkaria nahi ukan dutela ohoratu. Arrazoinekin naski. Hautu ona egin dute ezen norbaitek Iparraldean merezi balin badu sari hori, zuk merezi duzu, sortu duzun obrarengatik, beti gogoan zenuela Jainkoa eta herria eta bi horien arteko lokarria: euskara.

Zorionak beraz, bai Eusko Ikaskuntzari, holako hautu bat eginik, bai zuri ere Aita Xabier “Iratzeder”, Euskal Herriari egin diozun paregabeko emaitzarengatik .

*Gizonak ixiltzen balaki,
nasaiki baluke naski
bere bizian olerki.*

*Gizonak sinesten balaki
noiz nahi lezake hunki
Jauna berekin ibilki.*

*Gizonak mintzatzen balaki,
gozoki lezake aurki
zoin den bizia olerki*

Errepikatzen dut lehen bertsoa:

*Gizonak ixiltzen balaki,
nasaiki baluke naski
bere bizian olerki.*

Olerki eta olerkariaren aintzinean ixiltzen naiz, beraz.